

Demasqué van (voor)oordelen

Het tweede nummer van de 39ste jaargang van *Sociologos. Tijdschrift voor Sociologie* is opgebouwd rond volksverhalen, vooroordelen en andere ongefundeerde aannames. Uiteraard is het niet zo dat dit tijdschrift plots een podium zou bieden aan geksheurende fabulanten en ongeïnformeerde kwaadschrijvers. De auteurs van de onderzoeksartikels nemen integendeel de uitdaging aan om vermeende waarheden, kwestieuze overtuigingen en daarmee verbonden sociaal handelen aan een nauwgezet onderzoek te onderwerpen, waardoor we de hier gebundelde bijdragen aan de lezer kunnen presenteren als een veelstemmig demasqué van (voor)oordelen.

Kerstin van Tiggelen introduceert ons in het Nederlandse maatschappelijke, politieke en juridische debat over vertrouwelijk en anoniem bevallen. In de discussie of het zinvol en wenselijk is om moeders een hedendaagse mogelijkheid te bieden om anoniem afstand te doen van jonggeborenen middels de creatie van vondelingenkamers (op particulier initiatief of verbonden aan een ziekenhuis), duikt vaak de referentie op naar de vermeende historische aanwezigheid van vondelingenluiken of -schuiven bij kerken en kloosters. Het aanhalen van die ‘traditie’ in de argumentatie van maatschappelijke actoren vindt echter geen evidente steun in de wetenschappelijke literatuur en evenmin zijn er voldoende bouwkundige sporen van vondelingenluiken in of nabij religieuze gebouwen bekend die de aanwezigheid ervan op grote schaal documenteren. Middels archiefonderzoek slaagt Van Tiggelen erin om een inventaris op te maken van het zeer beperkte aantal vondelingenluiken en gelijkaardige inrichtingen die tussen 1500 en 1900 bestaan hebben op het grondgebied van het huidige Nederland en bij uitbreiding het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Daarbij wordt echter meteen ook duidelijk dat er geen steun gevonden kan worden voor de aanname van een nauwe verbinding tussen de exploitatie van vondelingenluiken en religieuze caritatieve activiteiten. De koppeling van beide elementen lijkt dus te berusten op een sociale mythe die (wellicht) spontaan ontstond in het maatschappelijke debat en daarin thans fungeert als de drager van een morele boodschap, gericht op het vermijden van neonaticide en de overtuiging dat ook aan moeders in uitzonderlijk penibele omstandigheden hulpmiddelen aangereikt kunnen worden om op een humane wijze afstand te doen van hun baby.

In haar onderzoeksartikel werpt Charlotte Maene een licht op een andere problematiek waarmee moeders geconfronteerd kunnen worden: de relatie tussen moeder en stiefmoeder, in het bijzonder wanneer het ouderlijk gezag uitgeoefend wordt middels een verblijfsco-ouderschapsregeling. Het in beeld brengen van deze relatie vergt zowel aandacht voor mogelijk conflicterende opvattingen over moederschap en genderrollen, als voor de evaluatie van de aanwezigheid en het handelen van stiefmoeders op basis van die moederschapsopvattingen. De studie knoopt hiertoe aan bij de theoretische notie ‘*maternal gatekeeping*’, waarmee de voorkeuren en pogingen van moeders aangeduid worden om de vaderlijke participatie bij huishoudelijke taken en kinderopvang af te remmen, en probeert deze notie te herformuleren naar de context

van het nieuw samengestelde gezin, waarbij moeder en stiefmoeder vanuit eenzelfde gendersocialisatie zorg- en opvoedingstaken opnemen. Hoe gaan biologische moeders om met de aanwezigheid van een andere vrouw, die hoe dan ook een aantal taken dient op te nemen in de opvoeding van het kind? Worden tussen moeder en stiefmoeder allianties gesmeed die het fenomeen van ‘*maternal gatekeeping*’ versterken in oppositie tegen het opnemen van zorgtaken door de vader? Hoe is het trouwens in het algemeen gesteld met de loyaliteit tussen ouders, schoonouders en kinderen? Op dit soort vragen probeert Maene door middel van diepte-interviews een antwoord te geven. De analyse daarvan leidt tot een complex besluit, waaruit we onder meer leren dat moeders van de stiefmoeder doorgaans verwachten dat ze de zorgtaak voor het kind of de kinderen naar behoren opnemen en waar nodig corrigerend optreden, maar tegelijk een exclusieve moederrol opeisen, die impliceert dat de stiefmoeder een zekere (emotionele) afstand moet bewaren.

Genderrollen tekenen eveneens present in de methodisch vernieuwende studie van Dounia Bourabain naar alledaagse discriminatie tijdens het winkelen. Dit artikel werd bekroond met de Acco-thesisprijs van de Vereniging voor Sociologie 2018. De onderzoekster pikt het gegeven op dat openlijke en gratuite vormen van discriminatie, mede dankzij vele juridische inspanningen, grotendeels uit de samenleving verdwenen zijn. Die evolutie impliceert echter niet dat de daarmee samenhangende vooroordelen geen invloed meer zouden hebben op het sociaal handelen. Veeleer lijkt het aannemelijk dat discriminerend denken en handelen subtielere vormen aangenomen hebben en daardoor minder zichtbaar (en meetbaar) geworden zijn. Bourabain neemt de uitdaging aan om die subtielere vormen van discriminatie op te sporen in de heel alledaagse setting van het bezoek aan kledingwinkels. Door op een weloverwogen wijze gebruik te maken van intersectionele praktijktesten, waarbij tegelijk discriminatiegronden op basis van etniciteit en geslacht bestudeerd worden, slaagt zij er, met behulp van een groot aantal test- en controlepersonen en een indrukwekkend aantal bezoeken aan kledingwinkels in Vlaanderen en Brussel, in om aan te tonen dat mannen en vrouwen van Belgische en Maghrebijnse origine op onderscheiden wijzen behandeld worden tijdens het winkelen. Tevens blijkt de mate en de vorm van de ervaren discriminatie mede afhankelijk te zijn van de prijsklasse van de bezochte winkels. Zo wordt bijvoorbeeld inzichtelijk gemaakt dat mannen bij hun winkelbezoek meer begroet en/of aangesproken worden dan vrouwen, maar dat mannen van Maghrebijnse afkomst meer aangestaard en gevolgd worden dan mannen van Belgische origine. Maghrebijnse vrouwen krijgen dan weer minder hulp aangeboden dan Belgische vrouwen, al speelt dat discriminatiemechanisme minder in winkels van een hogere prijsklasse. De maatschappelijke relevantie van deze resultaten spreekt voor zich, maar ze houden ook een warm pleidooi in voor de bredere adoptie en verdere verfijning van praktijktesten als inspirerende onderzoeksmethode.

Spijbelgedrag in het Vlaamse secundair onderwijs is een oud zeer. Dat weet ook Lennart Van Eycken, die zijn onderzoeksartikel aanvat met een *status quaestionis* van het complexe fenomeen. Hij wijst erop dat onderzoek al aangetoond heeft dat spijbelgedrag een betrouwbare voorspeller is voor onder andere werkloosheid, armoede

en criminaliteit. Bovendien werden er al veel inspanningen gedaan om individuele risicofactoren in kaart te brengen. Zo weten we dat meisjes minder spijbelen dan jongens en dat een grote betrokkenheid van leerlingen en ouders ten aanzien van het schoolse gebeuren de kans op spijbelgedrag verkleint. Ook de individuele sociaaleconomische status (SES) van leerlingen en hun ouders is al in meerdere onderzoeken belicht, zonder echter consistente besluiten op te leveren. Een reden voor Van Eycken om niet louter de invloed van de individuele SES op het spijbelgedrag in het vizier te nemen, maar ook de sociaaleconomische samenstelling van de school. Dankzij een doorgedreven analyse van kwantitatieve data, verzameld in het kader van het Vlaams Leerlingen Onderzoek, weet de auteur enkele prikkelende resultaten te presenteren. Zo wordt er geen steun gevonden voor de hypothese dat de individuele SES een directe invloed uitoefent op het spijbelgedrag. Daarentegen kan wel aannemelijk gemaakt worden dat spijbelgedrag minder voorkomt in scholen die bezocht worden door veel leerlingen met een hoge SES. Dientengevolge kan geargumenteed worden dat er een zekere normatieve werking uitgaat van de niet-spijbelende *peers* met een hoge SES, hoewel het omgekeerd – spijts een op de loer liggend vooroordeel – zeker niet zo is dat leerlingen met een lage individuele SES in een school met een hoge concentratie leerlingen met zo'n lage SES er gemakkelijker toe verleid zouden worden om spijbelgedrag te vertonen.

Een uitgebreide boekenparade vervolledigt dit nummer. André Desmet maakt aan de hand van recent werk van Immanuel Wallerstein, Randall Collins, Michael Mann, Craig Calhoun, Jürgen Kocka en Wolfgang Streeck een balans op van de huidige staat en actuele uitdagingen van het mondiale kapitalisme in een rijk gestoffeerd en kritisch verwoord boekenessay. De doorwerking van het kapitalisme in de domeinen van kunst en cultuur vormt het thema van de reflecties die Robrecht Vanderbeeken optekent in zijn boek *Buy Buy Art*, gerecenseerd door Julia Peters. Het laatste woord is aan Niklas Luhmann. Raf Vanderstraeten deelt met ons zijn leesindrukken van *De nieuwe baas*, een bundeling van twee eerder gepubliceerde essays en een niet eerder in druk verschenen voordracht, die alle inzoomen op het leven en werken in organisaties en bureaucratieën, deels geïnspireerd op de atypische carrière van de eminente systeemtheoreticus die al bijna twintig jaar geleden overleed.

Voor u doorbladert om nader kennis te maken met de inhoud van de verscheiden bijdragen, zou ik u, lezer, willen uitnodigen nog even stil te staan bij de omslagfoto. Deze werd ons aangereikt door Liza Van der Stock, een sociologe en fotografe die beide disciplines succesvol weet te integreren in haar actueel onderzoek, waarbij ze zich onder meer tot doel stelt om de sociaaleconomisch gedepriveerde gemeenschappen die ze in beeld brengt actief te laten participeren aan de productie en verspreiding van de gerealiseerde documentaire beelden. De foto die de cover siert, werd eerder dit jaar gemaakt in een *red light area* in Bhiwandi, een industriestad op een uur rijden in noordoostelijke richting vanuit Mumbai (India). Afgebeeld zijn Sabuni, die er als sekswerker actief is en Chandini, een jong kind dat ze vond tussen het vuilnis in haar buurt en besloot op te voeden als haar eigen kind. De aanwezigheid van het kind is allesbehalve evident, vermits ze de opvoeding ervan moet combineren met het ontvangen van

klanten en ze al een deel van haar bezittingen heeft moeten verkopen om financieel rond te komen. De liefde en toewijding die Sabuni voor haar kind aan de dag legt, mag dan ook gelden als een uitstekende illustratie bij het demasqué van (voor)oordelen dat we in dit nummer van *Sociologos* beogen.

Namens de redactie wens ik u veel leesgenot.
Matthias Bunneghem